

ODTÜ MEZUNLARI DERNEĞİ HAYVAN HAKLARI ÇALIŞTAYI KATILIMCILARININ ÖNERİLERİ

1. Hayvan Haklarında Gerekli Yönetişim İlkeleri ve Standartlarına Uygun Uygulamalara Geçilmesi

Ülkemizde hayvan hakları alanında kararlara ve diğer mekanizmalara halkın ve uzmanların katılımı kısıtlı kalmakta, toplumda önemli seviyede kutuplaşma gözlemlenmekte, temel hususlarda şeffaflık ve oydaşma sağlanamamakta, bazı konularda standartlar yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda;

- Hayvan haklarına ilişkin karar alma, izleme ve denetim süreçlerine ilişkin olarak; ilgili uzmanlıkları da içine alacak şekilde katılımcılığın, hesap verilebilirlik ve şeffaflığın sağlanmasına yönelik tedbirler alınması,
- Hayvan kayıt sistemi ve takibindeki eksikliklerin giderilmesi, toplamada ve sonrasında hayvanların kaybedilmesinin önüne geçilmesi,
- İl Hayvanları Koruma Kurullarında sivil toplum kuruluşlarından (STK) katılımcı sayısının artırılması,
- Yerel yönetimlerin belirli oranlarda bütçe ayırması gerekliliğinden yola çıkılarak hayvanları koruma ile ilişkili bütçe kullanımının ve ilgili uygulamaların etkin izleme ve denetimi,
- Belediye encümenlerinin uygulama yönetmeliğinde veteriner hekimlerin kararlarının gözetilmesi,
- Veteriner hekimler odasına bağlı veteriner hekim uygulamalarında bilimsel standartların belirlenmesi,
- HAYBİS (Hayvan Bilgi Sistemi) sisteminde değişiklik yapılarak klinisyenlerin sistemdeki gerekli sağlık verilerine erişebilmesinin sağlanması,

2. “Kısırlaştır-Aşılat-Yerinde Yaşat” Yöntemine Geçiş İçin Gerekli Çalışmaların Yapılması, Uygunsuz Uygulamaların Durdurulması

- Resmi makamlarca sıklıkla ülkemizde sokakta yaşayan 4 milyon köpek olduğu açıklanmakta olup, mevcut geçici hayvan bakımevlerinin toplam hayvan kapasitesi ise Temmuz 2024 - Şubat 2025 dönemi verilerine göre yaklaşık 100.000'dir¹. Bu doğrultuda; hali hazırda kapasitesi ihtiyacın çok altında olan geçici hayvan bakımevlerine yerleştirme gibi gerçekçi olmayan hedeflerle yapılan toplamaların bir an önce durdurulması,

- Çalışmalarⁱⁱ itlaf uygulamalarının köpek nüfusunu kontrol etmekte etkisiz olduğunu, ayrıca nüfusu geçici hayvan bakımevi odaklı kontrol etmeye çalışmanın oldukça maliyetli olduğunu, bunun yerine “Kısırlaştır-aşılatt-yerinde yaşat” yönteminin değerlendirilmesinin uygun olduğunu göstermektedir. Uzmanlar tarafından ortaya konulan hesaplamalarla; ülkemizdeki tüm köpek nüfusunun yalnızca bir sene içerisinde kısırlaştırılabileceği aktarılmaktadırⁱⁱⁱ. Bu çerçevede; nüfus kontrolünün sağlanması için “Kısırlaştır-aşılatt-yerinde yaşat” sistemine geri dönülmesi,
- Kırsal alanlardaki muhtar ve kanaat önderleriyle işbirliği yapılarak doğal dengenin korunmasının, kısırlaştırmanın teşvik edilmesi,
- Kırsal bölgelerde veteriner hekimlik hizmeti bulunmayan alanlarda, öncelikle ilgili ilçe veya köy çevresindeki ruhsatlı veteriner hekim muayenehaneleri / klinikleri ile belediyeler arasında hizmet alım sözleşmeleri yapılması; yakın belediyelerde uygun cerrahi altyapı mevcut ise hayvanların güvenli şekilde nakledilerek işlemlerinin bu merkezlerde gerçekleştirilmesi ve iyileşme süreci tamamlandıktan sonra yaşam alanlarına geri bırakılması,
- Merkezde yaşayan ama sahipli hayvanını kısırlaştırma imkanı olmayan, düşük gelirli için ya da öğrenciler için belediye tarafından ücretsiz ya da maliyetine kısırlaştırma hizmetinin sunulması,
- Yerleşik hayvanların ortamdaki alınmasının neticesinde; ortama alışık olmayan başka hayvanların yerleşim yerlerine çekilebildiği (birçok Avrupa şehrinde fare/sıçanların nüfusunun yıllardır kontrolsüz arttığı, bazı yerleşimlerimizi artık domuzlar gibi diğer hayvanların da ziyaret ettiği, kırsaldan gelen köpeklerin güvenlikleri için bir araya gelmek zorunda kaldığı vb.), dolayısıyla kuduz ve diğer çeşitli hastalıklara neden olabilecek hayvanların devreye gireceği gerçeğinin göz önüne alınması (Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna^{iv} göre; kuduz riskini azaltmak için etkin yöntem serbest gezen köpeklerin aşılmasıdır ancak bunun yerine bu köpeklerin itlafi yoluna gidildiğinde bu durumun aşılama hedeflerine ters yönde etkisi olabilmektedir),
- Nüfusun artmasında büyük bir etken kırsalda neredeyse hiç kısırlaştırma yapılmamasıdır. Kırsalda kontrolsüz üremenin ve hayvan terklerinin önüne geçilmesi,

3. Mevcut Geçici Hayvan Bakımevlerinin Koşullarının İyileştirilmesi, Yeterli ve Uzman Personel Bulundurulması, Şeffaflığın ve Denetlenebilirliğin Sağlanması

Geçici hayvan bakımevi sayısının yetersizliğinin yanı sıra, mevcut geçici hayvan bakımevlerinin koşulları da endişe vericidir^v. Gerek fiziki olanaklar gerekse insan kaynakları ve genel koşullar açısından eksikler göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda;

- Saldırgan davranış gösterdiği veya başka özel ihtiyaçları bulunduğu tespit edilen hayvanların, rehabilite edilmeleri ve ziyaretçilerle sosyalleşmeleri için mevcut geçici

hayvan bakımevlerinin, gerçekten geçici hayvan bakımevi -ve rehabilitasyon merkezi-sıfatına uygun hale getirilmeleri,

- Geçici hayvan bakımevlerine alınma zorunluluğu olan hayvanlar için; gerekçelere dair şeffaflığın sağlanması, yanlış şekilde (yüksek dozda, yanlış içerikte, uygun olmayan personel tarafından vb.) anestezi madde kullanılması gibi hatalara derhal son verilmesi, toplamalara ilişkin izleme, denetim ve yaptırımın güçlendirilmesi,
- Sokakta yaşayan hayvanların nüfusuna göre yerleştirme planlaması yapılması, mevcut ve kurulması planlanan geçici hayvan bakımevlerinin fiziki şartlarının etolojiye ve temel sağlık şartlarına uyumunun sağlanması,
- Halihazırda geçici hayvan bakımevlerine konulmuş ve hayatı risk altında olan hayvanların (küçük yavru, yaşlı, hasta hayvanlar öncelikli olmak üzere) uygun sağlık ve rehabilitasyon tedbirleri dahilinde çıkartılması ve gerekli sahiplendirilme çalışmalarının yapılması,
- Geçici hayvan bakımevlerinde kısır olan-olmayan, güçlü-güçsüz, hasta-sağlıklı köpeklerin ayrı tutulması,

Ülke genelindeki geçici hayvan bakımevlerinde Temmuz 2024 - Şubat 2025 dönemi verilerine göre tüm geçici hayvan bakımevlerinde 711 veteriner hekim ve 358 veteriner teknikeri dahil olmak üzere toplam 2.228 personel istihdam edilmekte olduğu belirtilmektedir^{vi}. Mevcut geçici hayvan bakımevlerinde personel sayısı yetersiz olduğu gibi kalifikasyon konusunda da endişeler duyulmaktadır. Bu doğrultuda;

- Geçici hayvan bakımevlerinde sayıları yetersiz olan personelin, hayvanlara yaklaşım unsuru da dahil olmak üzere liyakat dikkate alınarak nitelikli işgücü olmaları gerekliliği gözetilerek sayılarının artırılması, çalışanlara hayvan davranışı, hayvana yaklaşım, hayvan sağlığı vb. eğitimlerin düzenli olarak verilmesi, sertifikasyonu olmayanların çalıştırılmamaları ve çalışanların psikolojik destek ve kontrollerinin sağlanması,
- Geçici hayvan bakımevlerinde, tatillerde daima yeterli nöbetçi veteriner hekim ve diğer gerekli personelin bulunması ve veteriner hekim istihdamının artırılması,
- Veteriner Fakültesi öğrencilerinin geçici hayvan bakımevlerinde staj yapması,

Temmuz 2024 - Şubat 2025 dönemi verilerine göre 273 geçici hayvan bakımevinin 54'ü ziyaret bilgisi paylaşmamakta, 5'i yalnızca talep üzerine ziyarete izin vermekte, 8'i tamamen kapalı tutulmakta ve 206'sı yalnızca kısıtlı zamanlarda ziyarete açık bulunmaktadır^{vii}. Hayvanların uygun koşullarda yaşatılmasına dair sorumluluğun paylaşılması, şeffaflığın sağlanması ve gerekli önlemlerin vakit kaybetmeden alınabilmesi için hem karar alma hem de uygulama süreçlerinde katılımcı bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu doğrultuda;

- Geçici hayvan bakımevleri için Bakanlık, Valilik, STK'lar, yerel gönüllüler, baro temsilcileri, mesleki uzmanlardan (veteriner fakültesi temsilcileri vb.) oluşan bir izleme ve denetim mekanizması kurulması,
- Geçici hayvan bakımevlerinin halkın ziyaretine tamamen açık olması, gönüllülerle işbirliği yapılması, sahiplendirme için her geçici hayvan bakımevinde aynı standardın oluşturulması,
- Gereken durumlarda kısırlaştırma veya tedavinin gönüllüler ile beraber geçici hayvan bakımevi dışında tamamlanması için destek sağlanması,
- Şeffaflık ve hesap verebilirlik için, geçici hayvan bakımevlerinde 7 gün 24 saat açık kameralar kurulması, hayvan takip sistemine ait sayıların, giren, çıkan vs. çevrimiçi olarak herkese açık olması,

4. Sahiplendirme Çalışmalarının Arttırılması

Önceki bölümlerde bahsedilen, geçici hayvan bakımevlerindeki personel, izleme-denetim ve fiziki alan konularındaki yetersizlikler ve ayrıca hayvan bakımının hem bireylerin hem de hayvanların psikolojilerine olumlu etkisi^{viii} göz önünde bulundurulduğunda hayvan sahiplenmenin teşvik edilmesi gerekirken bu konuda önemli engeller ve eksikler bulunmaktadır. Bu doğrultuda;

- Yerel yönetimlerin sahiplendirme çalışmasının mevzuat ile öncelikli ve tanımlı bir görev olarak belirlenmesi ve bu husustaki eksiklerin yaptırıma tabi olması, sahiplendirmeye ilişkin verilerin kamuoyu ile paylaşılması, sahiplenmenin önündeki artan bürokratik engellerin kaldırılması,
- Geçici hayvan bakımevlerinden sahiplendirme sayılarını arttırmak için, metro ve kalabalık yerlerdeki dijital panolarda geçici hayvan bakımevlerinde yuva bekleyen hayvanların paylaşılması, toplumda daha çok barınak adıyla anılan bu mekanlara ilişkin "Satın alma, barınaktan sahiplen" kampanyalarının yapılması, yuvalanması gereken hayvanlarla halkın temasını arttırmak için projelerin hayata geçirilmesi (okulların geçici hayvan bakımevi ziyareti için belediye araçları tahsis edilmesi, şehir içinde yoğun alanlarda, geçici hayvan bakımevinde yuva bekleyen birkaç hayvanın olduğu temas noktaları oluşturulması, insanların sahiplenmeyi bekleyen hayvanlarla temasını sağlayabilmek için semt içi park alanlarında hayvanlarla keyifli vakit geçirilecek iletişim-egitim kafelerinin açılması vb.),
- Sokaktan ve geçici hayvan bakımeviden sahiplendirmenin artırılması için, hayvan gıdalarına (yem, mama vb.) dair vergi düzenlemeleri dahil bakım masrafları için gerekli teşviklerin verilmesi,

- Bilimsel olmayan, ırk temelli yasakların kaldırılması, yetiştirme etkenleri de değerlendirilerek yaşam hakkının ve diğer köpeklerin sahip olduğu temel imkanların tanınması, ırk temelli kısıtlamaya tabi köpeklerin sahiplenilebilmesinin sağlanması,
- Geçici hayvan bakımevlerinin bilinirliğini ve sahiplenmeyi artırmak için ressamların, heykeltıraşların, müzisyenlerin gözlem yapabilmeleri ve sanatlarını icra edebilmelerine yönelik olanaklar tanınması,
- Belediyelerin sahipli hayvanlar için halk sağlığına uygun şekilde geçici hayvan bakımevlerinden uzak noktalarda mezarlık hizmeti vermesi,

5. Sokakların Hayvanlar için de Güvenli Hale Getirilmesi ve Hayvanlarla Ortak Yaşam Kültürümüzün Geliştirilmesi

- 1600'li yıllarda başlayan, mancacılık (sokakta yaşayan hayvanların bizzat devlet desteğiyle beslenmesi) geleneğinin günümüzde tekrar kazandırılarak muhtarlık eliyle devam ettirilmesi,
- Sokaklarda, hayvanların yaşam haklarına gerçek anlamda uygun nitelikte bir kontrollü besleme modelinin uygulanması,
- Deprem ve benzeri afetler için köpeklerin sistemli, kapsamlı şekilde yetiştirilmesi,
- Görme engellilerin, eğitim sertifikalı rehber köpekleri eşliğinde ulaşım dahil her türlü mekana girmelerinin önünü açacak bir düzenleme getirilmesi,
- Toplumda hayvan sevgisi konusunda kutuplaştırmaların önüne geçilmesi, şiddetsizlik kültürünün okullarda ve toplumda yaygınlaştırılması,
- Hayvanlarla ilgili kasıtlı yanlış bilgilendirme yapılmasının önüne geçilmesi, medyada doğru bir dilin kullanımının teşvik edilmesi,
- Hayvan sevgisi ve hakları ile hayvanlara doğru yaklaşım şekillerine dair eğitimin, hayvanların yaşam alanlarının istila edilmesinin zararlarını çok yönlü bir şekilde ele alan ekoloji derslerinin Milli Eğitim'in müfredatına eklenmesi,
- Okullarda geçici hayvan bakımevi ziyaret sistemi olması, okuldaki sınıfların sorumlu oldukları hayvanların olması, doğa ve hayvan haklarına saygılı uluslararası standartlara uygun izcilik sisteminden yararlanılması, eğitimde hayvan haklarını içeren başarı ölçme sistemi (sosyal transkript) kullanılması, hakların (çocuk, kadın, doğa vb.) ve empatinin bir bütün olarak aktarılması,
- Müziğin ve tiyatronun işbirliği içinde hayvan perspektifinden yaşam hakkı anlayışını çocuklara kazandırabilecek yaratıcı atölye ve tiyatrolar için belediyelerin alan açması ve belediyelerin benzer faaliyetler göstermesi,

- Belediyelerin halka ücretsiz eğitimleri ve kamu spotları ile hayvanlarla doğru temas ve uygun yaklaşım, ısırik önleme, sorumlu sahiplik kavramları ve hayvanların beden dilinin insanlara öğretilmesi,
- Televizyon ve radyo yayınlarında, kültür ve sanat programlarına hayvanların ve haklarının eklenmesi,

6. Tüm Hayvanların Kendi Doğal Ortamında Güvenli Şekilde Yaşamalarının Sağlanması

- Milli parkların, sulak alanların, ormanların vb. alanların, turizm, imar, madencilik, diğer enerji, yol, inşaat faaliyetlerine açılması ile bozulan, nesli tükenmekte olan hayvanlar da dahil olmak üzere canlıların yaşam alanlarının korunması,
- İtlaf edilen hayvanların ekosistemde yarattığı dengesizliğin göz önüne alınması ve ekosistem dengesini gözetim izleme-denetim ve yaptırımın güçlendirilmesi,
- Bütün hayvanların doğal ortamlarında yaşayabilmeleri için ülkemizdeki hayvan refahına uymayan tüm mevcut hayvanat bahçelerinin aşamalı olarak kapatılması,
- Yangın, deprem gibi afetler ve savaş haberlerinde insan dışı canlı kayıplarının istatistiki olarak verilmesi, “can kaybı yok” söyleminin düzeltilmesi,

7. Hayvanlar Üzerindeki Deneylerin ve Ticari Faaliyetlerin Durdurulması, Yaşam Haklarına Saygı Duyan Bir Yaklaşım Benimsenmesi

- Fakültelerde, hayvan deneylerine ilişkin alternatif etik yaklaşımların görünürlüğünün artırılması ve yaygınlaştırılması, etik bir standardın geliştirilmesi, etik kurulların bağımsızlığının liyakatli uzmanlık esasıyla artırılması, hayvan dışı alternatif bilimsel deney sistemleri kullanılması (bkz. Hayvan Deneylerine Alternatifler için AB Referans Laboratuvarı, EURL ECVAM),
- Hayvanların ticari amaçla doğalarından kopuk yaşatıldığı durumlara (merdiven altı üretim, dar alanlarda yaşam vs.) karşı tedbir alınması, yeterli yaptırım uygulanması ve tüketici bilincinin artırılması,
- Hayvanlara yönelik işkenceye, zulme, diğer her türlü kötü muameleye karşı standartları ortaya koyan mevzuat oluşturulması, hayvanları dövüştürenlere, besi veya diğer sektörlerde ticari amaçlı olanlar da dahil olmak üzere tüm kötü muamele edenlere ve hayvanını terk edenlere etkin denetim yolu ile caydırıcı cezalar verilmesi,
- Her tür canlıya ve toplumun her kesiminden bireylere şiddet ve istismar uygulayanlara yönelik izleme, denetim ve ceza sisteminin güçlendirilmesi ve gerektiğinde psikolojik tedavi şartı öngörülmesi, suçluların kayıt altına alınması,

- Nesli tükenmekte olan hayvanların da içinde bulunduğu av ihaleleri hem hayvan hakları ihlalidir hem de ekolojik yıkımdır. Bu çerçevede kara avcılığının yasaklanması, yapay avlaklar kullanılması,
- Cins hayvanların genetik sebepli çektiği fiziki acıların kamuoyunda bilinirliğinin sağlanması,
- Evcil hayvanların ticari amaçlı üretimi ve satışına etkin izleme ve denetim getirilmesi ve bu faaliyetlerin bir eylem planı dahilinde durdurulması,

8. İlave Öneriler

Katılımcılarca dile getirilen bazı ilave hususlar aşağıdadır:

- Hayvan koruma derneklerinin/vakıflarının kamu yararına dernek/vakıf statüsüne getirilerek vergiden muaf hale gelmesi için kolaylık sağlanması,
- Şehir alanlarında bitki örtülerinin iyileştirilmesi için faydalı olan kelebek, arı gibi ekosistemi destekleyecek canlıların çoğaltılması, bu amaçla bitkilerin ekilmesi, böceklerin işlev ve değerinin bilinirliğinin sağlanması.

-
- ⁱ Yaşamdan Yana Derneği ve Hayvan Hakları İzleme Komitesi, 2025. Türkiye Geneli Barınak Hayvan Hakları Raporu. Bölüm 3.3 sf. 12, 17.
- ⁱⁱ World Health Organisation & World Society for the Protection of Animals, 1990. Guidelines for Dog Population Management. Bölüm 5.4.2 sf. 74; Dalla Villa, P., Kahn, S., Stuardo, L., Iannetti, L., Di Nardo, A. & Serpell, J. A., 2010. Free-roaming Dog Control Among OIE-Member Countries. Preventive Veterinary Medicine, 97 (1): 58-63.
- ⁱⁱⁱ HAYKONFED, Temmuz 2024. Sokak Köpeği Popülasyon Kontrolü Sorununda Tek Çözüm. Bölüm 3.4.2 sf. 21.
- ^{iv} World Health Organisation, 2018. WHO Expert Consultation on Rabies – Third Report. WHO Technical Report Series, sf. 79-80.
- ^v Yaşamdan Yana Derneği ve Hayvan Hakları İzleme Komitesi, 2025. Türkiye Geneli Barınak Hayvan Hakları Raporu.
- ^{vi} Aynı kaynakta Bölüm 5.2 sf. 17.
- ^{vii} Aynı kaynakta Bölüm 3.6 sf. 13.
- ^{viii} [Crossman, M. K., Kazdin, A. E., & Knudson, K. \(2015\). Brief unstructured interaction with a dog reduces distress. *Anthrozoös*, 28\(4\), 649-659;](#) [Wanser, S. H., Vitale, K. R., Thielke, L. E., Brubaker, L., & Udell, M. A. \(2019\). Spotlight on the psychological basis of childhood pet attachment and its implications. *Psychology research and behavior management*, 12, 469;](#) [Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N., & Westgarth, C. \(2017\). Companion animals and child/adolescent development: a systematic review of the evidence. *International journal of environmental research and public health*, 14\(3\), 234;](#) [Parish-Plass, N. \(2008\). Animal-assisted therapy with children suffering from insecure attachment due to abuse and neglect: A method to lower the risk of intergenerational transmission of abuse? *Clinical child psychology and psychiatry*, 13\(1\), 7-30;](#) [Vidović, V. V., Štetić, V. V., & Bratko, D. \(1999\). Pet ownership, type of pet and socio-emotional development of school children. *Anthrozoös*, 12\(4\), 211-217;](#) [Anderson, K. L., & Olson, M. R. \(2006\). The value of a dog in a classroom of children with severe emotional disorders. *Anthrozoös*, 19\(1\), 35-49.](#)